

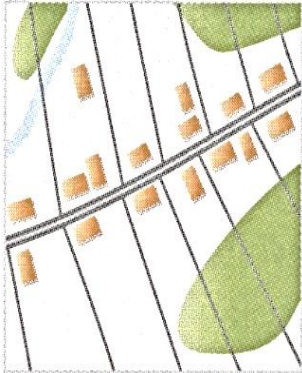
WSIE

Typy genetyczne kształtów wsi

Podstawą wydzielania typów genetycznych kształtów wsi jest ich układ przestrzenny. Określa on sposób rozmieszczenia domów względem siebie oraz w stosunku do pól i dróg. Największe zróżnicowanie typów wsi występuje w Europie, gdzie osadnictwo przeszło wszystkie fazy rozwoju społeczno-gospodarczego. Do najczęstszych form osadnictwa wiejskiego należą: okolnice, owalnice, ulicówki, wielodrożnice oraz łańcuchówki i rzędówki.

Ulicówki

We wsiach tego typu zagrody są zlokalizowane po obu stronach jednej głównej drogi. Ulicówki odznaczają się regularnym układem wąskich pól uprawnych. Wiele wsi tego typu występuje na wschodzie Francji oraz w środkowej, wschodniej i południowej Polsce.

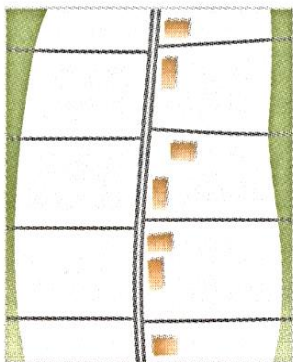

W Polsce za najdłuższą ulicówkę uznaje się Zawoję w Małopolskim (ok. 18 km). Ulicówką jest także przedstawiona na fotografii wieś Brańszczyk.

Rzędówki

Rzędówki to wsie charakteryzujące się luźną zabudową, najczęściej po jednej stronie drogi. Prostopadle do drogi biegną szerokie pasy pól. Jedną z odmian są rzędówki bagienne występujące w Polsce na Żuławach Wiślanych (wzdłuż dróg i granic między polami – biegną tam kanały odwadniające).

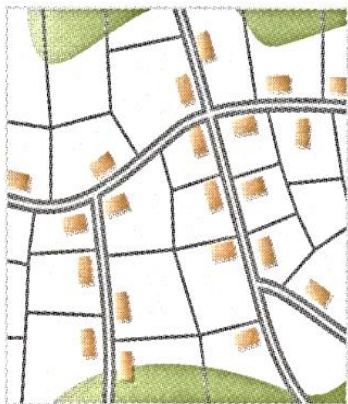

Rzędówki rozwijają się wzdłuż głównej drogi, do której prostopadle dochodzą drogi dojazdowe do pól.

Wielodrożnice

Należą do nich duże wsie o zwartej zabudowie rozciągającej się wzdłuż wielu dróg o nieregularnym przebiegu. Jest to jeden z najstarszych typów wsi w Europie. Występuje dość powszechnie we Francji, na Ukrainie i na Węgrzech, a także w Niemczech, Polsce, Bułgarii oraz Rumunii.

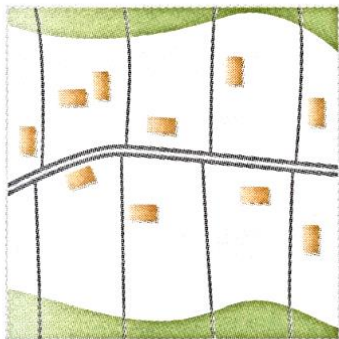

W wielodrożnicy drogi biegnące w różnych kierunkach często spotykają się w centralnej części wsi.

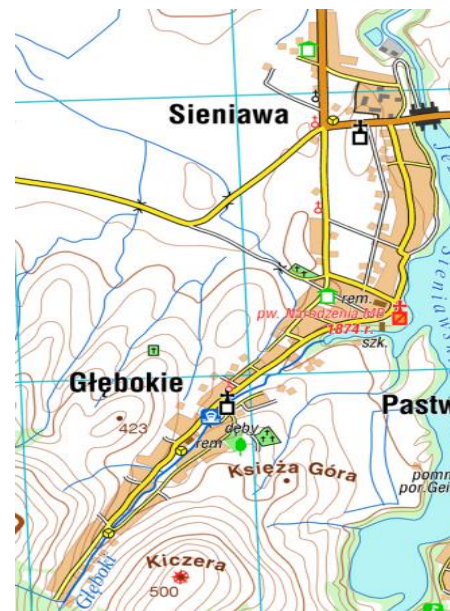

Łańcuchówki

Łańcuchówki odznaczają się rozproszoną i nieregularną zabudową po obu stronach drogi, będącą wynikiem sposobu ich powstawania. Obszar wsi dzielono bowiem na długie, równoległe działki gruntowe (tzw. łąny liczące 24,2 ha) i przydzielano je osadnikom.

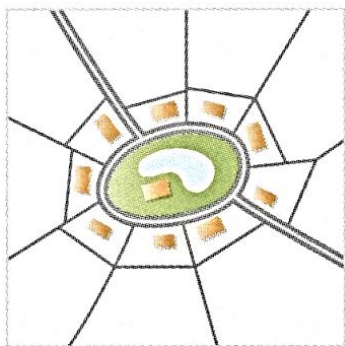

Łańcuchówki powstawały najczęściej na obszarach o urozmaiconej rzeźbie terenu. Tworzą one zwarte regiony osadnicze m.in. na Podkarpaciu, w Karpatach i Sudetach.

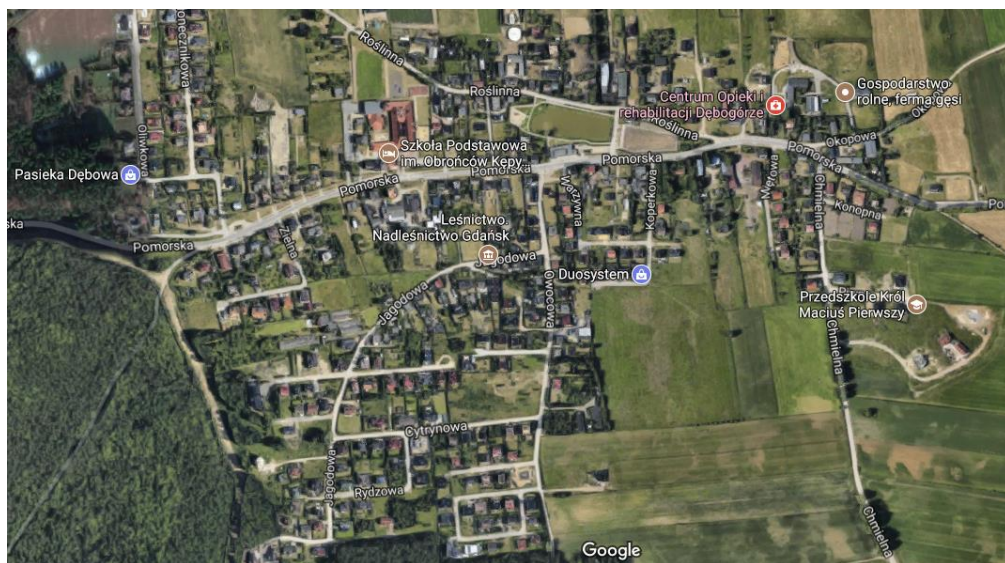
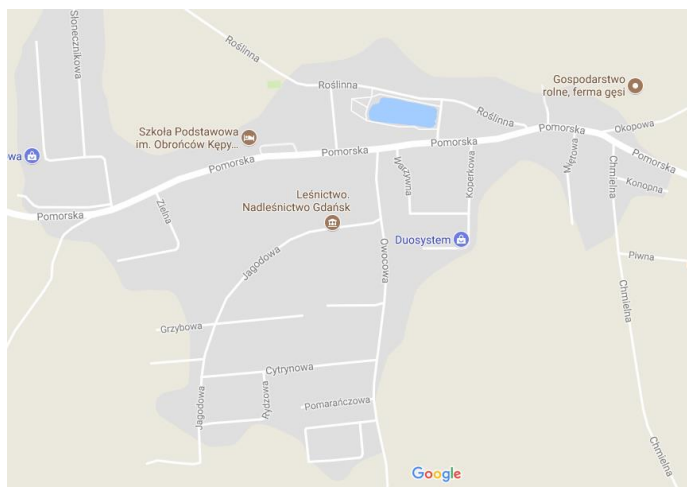

Okolnice

Do tego typu należą niewielkie wsie placowe słowiańskiego pochodzenia, pełniące niegdyś funkcje obronne. Odznaczają się kolistym, położonym centralnie placem ze stawem lub studnią, otoczonym zwartym pierścieniem zagród. Plac ten był niegdyś miejscem nocnego postoju bydła.

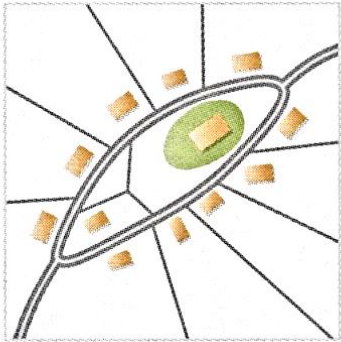

Typowe okolnice należą obecnie do rzadkości. Można je jeszcze spotkać m.in. w północno-zachodniej Polsce oraz w zachodniej części Czech (np. wieś Nynice).

Owalnice

To wsie placowe o owalnym kształcie wyznaczonym przez dwie ulice ze zwartą zabudową, które otaczają centralnie położony plac i schodzą się ze sobą na krańcach wsi. W Polsce wiele owalnic znajduje się na Pomorzu i w Wielkopolsce.

Centralnym punktem owalnicy jest zwykle plac, na którym budowano takie obiekty, jak kościół, szkoła czy karczma. Do wsi tego typu należy m.in. Księżę Pole w Opolskiem.

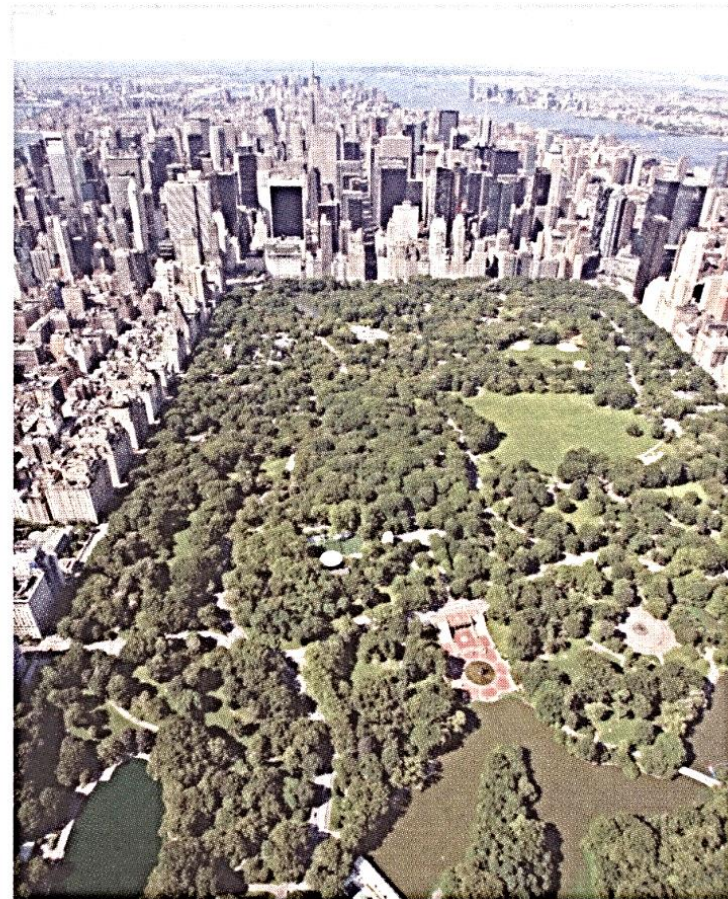
Przyczyny urbanizacji

- zbyt mały areal ziemi uprawnej dla utrzymania wzrastającej liczby ludności wsi będący konsekwencją wysokiego przyrostu naturalnego i przeludnienia obszarów wiejskich
- brak miejsc pracy w rolnictwie, tzw. głód ziemi
- wzrost zapotrzebowania na niewykwalifikowaną i taną siłę roboczą w przemyśle i usługach dynamicznie rozwijających się miast
- łatwiejszy dostęp do edukacji, kultury i opieki medycznej w miastach niż na terenach wiejskich
- większe możliwości znalezienia pracy i uzyskania wyższych zarobków w ośrodkach miejskich niż na wsi
- promowanie miejskiego stylu życia przez media
- rozbudowa dzielnic podmiejskich
- zmiany granic administracyjnych miast i włączanie w ich obręb terenów wiejskich
- napływ imigrantów z państw o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego do miast w krajach wysoko rozwiniętych
- wysoki przyrost naturalny wśród imigrantów
- korzyści dla gospodarstw domowych i podmiotów gospodarczych związane z funkcjonowaniem w aglomeracjach (większa efektywność gospodarowania i niższe koszty prowadzenia działalności gospodarczej wynikające z bliskości i różnorodności zasobów, kooperantów, placówek naukowo-badawczych oraz rynków zbytu)
- globalizacja gospodarki, prowadzącą do koncentracji ośrodków decyzyjnych (gospodarczych, politycznych, naukowych, kulturowych) w metropoliach które oddziałują na inne miasta i obszary

Skutki urbanizacji

POZYTYWNE

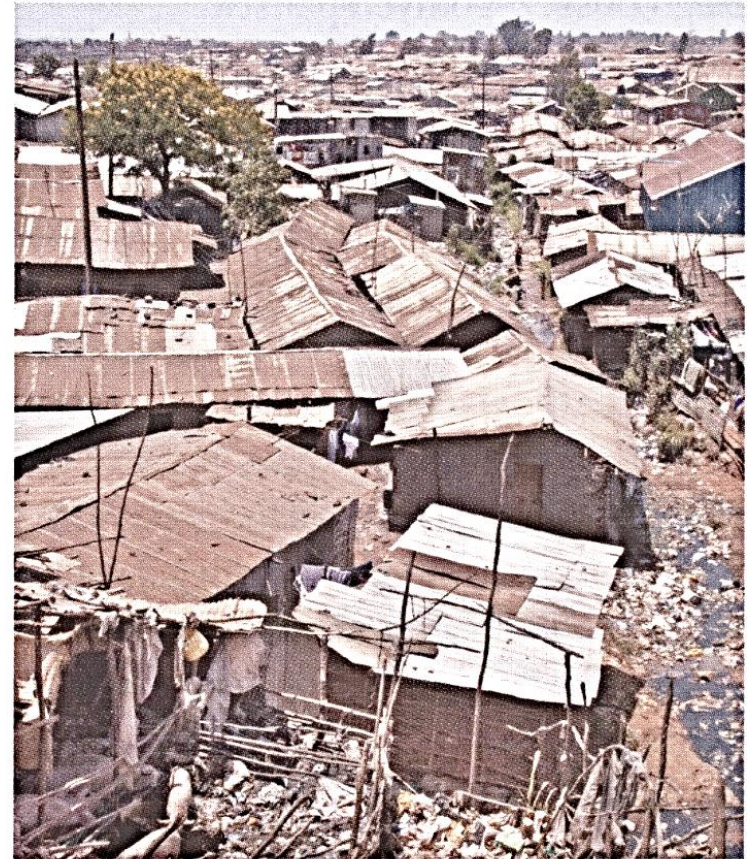
- liczne i zróżnicowane miejsca pracy
- możliwość uzyskania wyższych zarobków niż na wsi
- większe zasoby taniej siły roboczej sprzyjające inwestycjom
- rozwój infrastruktury technicznej (połączenia telekomunikacyjne, wodociągi, kanalizacja, gazociągi, drogi, metro itp.)
- możliwość dotarcia przedsiębiorców do większego rynku zbytu
- większa świadomość ekologiczna mieszkańców (segregowanie śmieci, recykling, budowanie kanalizacji czy oczyszczalni ścieków)
- rozwój transportu zbiorowego umożliwiający ograniczenie emisji spalin
- funkcjonowanie licznych instytucji kulturalnych (teatrów, kin, galerii, muzeów)
- rozwój usług, m.in. medycznych, edukacyjnych i kulturalnych
- rozwój kultury oraz tolerancji (zróżnicowanie narodowościowe i religijne mieszkańców miast sprzyja przenikaniu się kultur, a także otwartości m.in. na odmienne zwyczaje)
- tworzenie parków i obszarów zadbanej zieleni miejskiej (wysokiej jakości przestrzeni miejskiej)

Nowojorski Central Park stanowi oazę zieleni wśród nowoczesnej zabudowy Manhattanu. Zajmuje powierzchnię niemal 350 ha.

■ NEGATYWNE

- trudności w znalezieniu zatrudnienia z powodu dużej konkurencji, a także większych wymagań pracodawców
- większe koszty związane z poruszaniem się po dużym mieście (wyższe ceny paliwa i większe jego zużycie, opłaty za parkingi i korzystanie z komunikacji miejskiej)
- wyższe koszty utrzymania (np. zakupu mieszkania)
- wyższe koszty prowadzenia niektórych typów działalności gospodarczej, np. handlowej i usługowej
- wzrost zanieczyszczenia środowiska (np. zwiększenie emisji pyłów)
- specyficzny mikroklimat tzw. miejskiej wyspy ciepła (duże obszary pokryte asfaltem czy smog wpływają na podwyższenie temperatury powietrza)
- gęsta zabudowa zmniejszająca komfort życia (np. zacienienie mieszkań na niskich kondygnacjach)
- powstawanie dzielnic nędzy
- nasilanie się konfliktów na tle etnicznym, religijnym i kulturowym

Prowizoryczna zabudowa, brak infrastruktury technicznej oraz niski stopień higieny sprzyjający szerzeniu się chorób i epidemii to główne cechy slumsów, np. Kibery – dzielnicy Nairobi.

Interakcje

Wpływ zmian ludnościowych, struktur demograficznych i osadnictwa na środowisko przyrodnicze

- Wzrost liczby ludności i procesy rozwoju osadnictwa, w tym urbanizacji, prowadzą do degradacji środowiska przyrodniczego, głównie przyrody ożywionej (świata roślin i zwierząt). Z reguły wywierają też negatywny wpływ na zmiany przyrody nieożywionej (ukształtowanie powierzchni, stosunki wodne, warunki klimatyczne i glebowe). W efekcie zmniejsza się powierzchnia obszarów naturalnych.
- Niski poziom wykształcenia i małe zasoby finansowe gospodarstw domowych są częstą przyczyną rabunkowej gospodarki zasobami przyrodniczymi.
- Wzrost udziału lepiej wykształconej ludności w strukturze społeczeństwa, a tym samym większa świadomość ekologiczna sprzyjają ograniczeniu negatywnej presji na środowisko przyrodnicze.
- Wzrost świadomości ekologicznej oraz dochodów obywateli (głównie krajów wysoko rozwiniętych gospodarczo) sprawia, że są oni gotowi ponieść koszty związane z działaniami na rzecz ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko (szczególnie na klimat, zasoby wodne, faunę i florę).
- Religia, poprzez kształtowanie postaw oraz systemu wartości swoich wyznawców, ma wpływ na funkcjonowanie świata roślin i zwierząt – w znacznym stopniu decyduje o stosunku do określonych gatunków (np. o ochronie krów w hinduizmie czy innych zwierząt w religiach animistycznych).

Wpływ zmian ludnościowych, struktur demograficznych i osadnictwa na inne elementy przestrzeni społeczno-gospodarczej i kulturowej

- Zróżnicowanie wartości współczynnika przyrostu naturalnego prowadzi do różnic w rozwoju ludnościowym poszczególnych państw i kontynentów.
- Specyficzne uwarunkowania kulturowe wpływają na stan zdrowia ludności i rozprzestrzenianie się chorób, np. rozwiązłość seksualna czy poligamia potęgują zagrożenie zarażeniem się HIV, a mało aktywny, siedzący tryb życia ludności w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo przyczynia się do rozwoju chorób cywilizacyjnych.
- Urbanizacja przyczynia się do dynamicznego rozwoju przemysłu i usług w aglomeracjach miejskich, co wiąże się z występowaniem korzystnych warunków do lokalizacji działalności gospodarczej (m.in. z dostępem do chłonnych rynków zbytu oraz dużych zasobów siły roboczej).
- Wzrost liczby ludności oraz rozwój osadnictwa prowadzą do rozbudowy infrastruktury technicznej i społecznej.
- Procesy urbanizacji i przeludnienie danego obszaru prowadzą do niewydolności infrastruktury technicznej i społecznej na jego terenie, co może mieć negatywny wpływ na jakość życia ludności.
- Procesy urbanizacji prowadzą często do wystąpienia negatywnych zjawisk, takich jak polaryzacja dochodów i sytuacji finansowej, a w efekcie do powstawania dzielnic nędzy, wzrostu przestępczości czy rozwoju zjawisk patologicznych.
- Wzrost udziału lepiej wykształconej ludności w społeczeństwie stwarza warunki do budowy gospodarki opartej na wiedzy, a w konsekwencji – do wzrostu znaczenia innowacyjnych i zaawansowanych technologicznie działalności gospodarczych.
- Wielkie międzykontynentalne migracje ludności, szczególnie w okresie podbojów kolonialnych, doprowadziły do powstania mieszanych odmian ludzkich.